

Dictatortje spelen op school

Recensie van 'Die Welle'

Achtergrond - 18 maart 2008

'The Wave', de klassieker over een uit de hand gelopen schoolexperiment in massamanipulatie, is in het Duits herverfilmd als 'Die Welle'. De remake overtreft het origineel in radicaliteit, maar helaas schrikken de makers soms zelf terug voor hun harde boodschap.

Het is ook angstaanjagend: of Jürgen Vogel nu een verkrachter speelt ('Der freie Wille') of een naïeve levenskunstenaar ('Ein Freund von mir'), je gelóóft hem gewoon. Om Vogel te casten als onorthodoxe leraar, die zo overtuigend dictatortje speelt dat zijn groepsexperiment over totalitarisme ontspoot, is dan ook een onbetwiste meesterzet.

Ook het idee om het op ware gebeurtenissen gebaseerde Amerikaanse leerstuk over massamanipulatie 'The Wave' (1981) in het Duitsland van 2008 te situeren en, anders dan het voorbeeld, gewelddadig te laten eindigen, levert een spannende film op. Jammer alleen dat regisseur Dennis Gansel en draaiboekschrijver Peter Thorwart bang lijken om hun beklemmende verhaal over manipulatie en geweld voor zich te laten spreken.

Uitleggerig

Want de film verliest nogal eens aan vaart door een teveel aan uitleggerige dialogen en ontkracht tot slot bovendien haar eigen boodschap door al te scherp de 'goede' figuren van de slechteriken te onderscheiden. De waarschuwing dat je dit experiment niet zelf moet gaan uitproberen ontbreekt nog net in de aftiteling.

Zoals geschiedenisleraar Ron Jones dat veertig jaar geleden deed met zijn klas aan de Cubberly Highschool in Palo Alto, California. Nadat een leerling vroeg waarom de Duitsers destijds zo weinig ondernamen tegen Hitler, verwikkelde hij de groep, die hij The Wave doopte, in een experiment. Harde discipline, groepscode en uniformen moesten de groep tot een agressieve beweging omsmelten. Met verbijsterend resultaat: de jongeren accepteerden zijn drillmaatregelen zo gretig dat Jones het experiment geschokt afbrak.

Niet weer het Derde Rijk

Sinds jaar en dag zijn de verfilming van Jones' ervaringen en het bijbehorende

boek van Morton Rhue, in het Duits 'Die Welle', verplichte kost op Duitse scholen: zij moeten het besef kweken dat fascisme altijd en overal de kop op kan steken. Maar als dat waar is, wat is dan de toegevoegde waarde van een herverfilming? Dennis Gansels film geeft een paar overtuigende antwoorden op die vraag.

"O nee, niet weer het Derde Rijk," brengt een scholier in de film waarschijnlijk de gevoelens van veel Duitse leerlingen onder woorden. Vergeleken bij Ron Jones' klas in het Amerika van de jaren zestig voelen veel Duitse kinderen zich tegenwoordig zo overstelpt met informatie over de Nazitijd dat deze hen nauwelijks nog lijkt te raken. Als je hen wilt waarschuwen voor de verleiding van agressieve massabewegingen, heb je andere beelden nodig. Gansels 'Welle' gebruikt daarom toespelingen op beelden van de recente moordpartijen op Amerikaanse scholen, om het verhaal naar de eenentwintigste eeuw te verplaatsen.

Statisch

Helaas vormt dit soort originele beeldcitaten een uitzondering in de grotendeels conventionele, statische beeldtaal van 'Die Welle.' Massascènes vanuit vogelvluchtperspectief, zoals in de beroemde documentaires van Nazifilmster Leni Riefenstahl, zijn het meest geliefde middel om de verwording van de jongerengroep tot een moordlustige massa in beeld te brengen - helemaal kan de film het Derde Rijk dan toch niet loslaten.

Toch begint 'Die Welle' zo veelbelovend met een videoclipachtige beeldenreeks van het voorbijflitsende Brandenburgse landschap, waar leraar Rainer Wenger (Jürgen Vogel) op de klanken van the Ramones' 'Rock 'n' Roll Highschool' in zijn aftandse Peugeot doorheen scheurt. Deze snel opeenvolgende beelden geven de dynamiek van het verhaal beter weer en maken hem ook veel eigentijdser dan de geforceerde hints naar de actualiteit in de dialogen.

Overtuigende karakters

Want alle toespelingen op Paris Hilton en het WK voetbal van 2006 nemen niet weg dat de setting vrij abstract blijft. Hoewel zichtbaar in Brandenburg gesitueerd, noemt de film nergens concrete plaatsnamen. En in het door school en sport beheerste alledaags leven van de personages schijnt nog duidelijk het Amerikaanse origineel door.

Het verhaal moet het hebben van de ontwikkeling van de karakters, die, ondanks de veelvoud aan personages, meestal goed uit de verf komen. Bijvoorbeeld de uit een probleemgezin komende Marco (Max Riemelt), die een tweede thuis vindt bij de liberale ouders van zijn vriendin, Karo (Jennifer Ulrich). Maar als het stel ruzie

krijgt over hun uiteenlopende toekomstplannen, durft Marco de confrontatie met zijn bijdehante geliefde niet aan. Liever vlucht hij in de pseudo-kameraadschappelijkheid van 'Die Welle', waar zijn afkomst niet telt.

Pygmalion en Frankenstein

Geloofwaardig en met oog voor detail vertelt de film hoe de personages zo in de ban raken van hun eigen hersenspinsel, dat dit gaandeweg een eigen leven krijgt. Dat verhaal circuleert sinds het begin van de literatuur- en kunstgeschiedenis in steeds nieuwe gedaantes. In de klassieke oudheid was het bijvoorbeeld Pygmalion, de beeldhouwer die verliefd wordt op zijn eigen beeld. In de negentiende eeuw waarschuwt het verhaal van 'Frankenstein', die onbedoeld een monster knutselt, voor de almachtsfantasieën van de wetenschap.

In de twintigste eeuw zijn kunstenaar en wetenschapper vervangen door de massa's, die een normale sterveling zo idealiseren, dat deze een gevaarlijke macht over hen krijgt. Gansels 'Welle' gaat zelfs nog een stap verder, door te tonen dat niemand de situatie nog in de hand heeft. Ook 'der Rainer' niet, zoals de leerlingen hun anarchistische leraar maatschappijleer vóór het experiment nog noemen. Gefascineerd door de macht die hij aan zijn rol van de autoritaire 'Herr Wenger' ontleent, gaat hij te ver met zijn test.

Domper

Alleen al deze vondst is voldoende rechtvaardiging voor een remake, zeker in combinatie met de sterke acteerprestaties van de grotendeels jonge cast. De verwijzing naar oncontroleerbare maatschappelijke en economische processen in de geglobaliseerde wereld springt meteen in het oog. Maar helaas zien de makers dat niet zo, daarom leggen de dialogen alles nog even haarfijn uit.

Voor wie dan nog niet begrepen heeft dat fascisme niet cool is, komt de ontknoping aan het slot: net als de hele klas tot inkeer komt, trekt de grootste nerd een pistool, bang om weer tot boksbal van verveelde hangjongeren gedegradeerd te worden. Na een beangstigend verhaal over de geheimzinnige kracht van manipulatie is dat wel een heel simplistisch einde.

Carina de Jonge promoveert in München en schrijft regelmatig voor het Duitslandweb.

Artikel: <https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/1049/dictatortje-spelen-op-school>